

KS. PIOTR SZWEDA MS

UNIWERSYTET PAPIESKI JANA PAWŁA II W KRAKOWIE

piotr.szweda@upjp2.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-7492-5135>

OBRAZ JEZUSA MIŁOSIERNEGO ADOLFA HYŁY W STRADOWIE. KONTEKST TEOLOGICZNY I IKONOGRAFICZNY

<https://doi.org/10.15633/9788383700151.15>

Najbardziej rozpowszechnionym obecnie wizerunkiem Chrystusa na świecie jest obraz Jezusa Miłosiernego, bardziej popularny niż Twarz z Całunu Turyńskiego, ikony Andrieja Rublowa czy płótna mistrzów renesansu czy baroku. Można go spotkać we wszystkich krajach, w których żyją katolicy, w kościołach, w prywatnych kaplicach, domach i miejscach pracy. Niezwykle jest, że jest to wizerunek jak na dzieje chrześcijaństwa dość młody. Ponadto jego wyjątkowość polega na tym, iż idea tego obrazu nie narodziła się w umyśle jakiegoś artysty malarza, ale pojawił się on w nadprzyrodzonym widzeniu, którego doświadczyła Faustyna Kowalska, niepozorna zakonnica po trzech klasach szkoły podstawowej, pozbawiona zupełnie zdolności artystycznych. Wydarzyło się to dziewięćdziesiąt trzy lata temu, 22 lutego 1931 roku w klasztornej celi w Płocku¹. Zbawiciel zwrócił się wówczas do siostry Faustyny z poleceniem wymalowania obrazu według tego co zobaczyła, wyrażając również przy tym pragnienie, aby wizerunek ten był znany na całym świecie². Próbowano zrobić to samodzielnie, ale z marnym rezultatem. Starano się więc zainteresować tym dziełem innych, ale co krok spotykała się jedynie z niezrozumieniem i odrzuceniem.

Sytuacja zmieniła się diametralnie latem 1933 roku. Wtedy to po raz pierwszy s. Faustyna spotkała się w Wilnie z ks. Michałem Sopoćką, jej przyszłym kierownikiem duchowym i spowiednikiem. Przekonała go do idei namalowania obrazu, choć on sam wspominał, że zgodził się na to bardziej z ciekawości, co z tego wyniknie, niż z wiary

w prawdziwość jej objawienia. Przedtem wysłał ją na badania psychiatryczne. Nie potwierdziły one jednak podejrzeń o chorobę umysłową. Tak się złożyło, że ks. Sopoćko mieszkał w budynku, w którym swą pracownię miał znany wileński malarz Eugeniusz Kazimirowski. Kapłan namówił artystę na stworzenie wizerunku. W ten sposób powstał pierwszy obraz Jezusa Miłosiernego. Prace nad nim trwały od stycznia do czerwca 1934 roku. Ks. Sopoćko pozował malarzowi, a siostra Faustyna przychodziła raz w tygodniu, by sprawdzić czy powstające dzieło jest zgodne z wizją, sprzed trzech lat, którą nosiła w swoim sercu. I choć obraz powstał, to pozostawał światu nieznanym (il. 1). Ks. Sopoćko zawiesił go w ciemnym korytarzu klasztoru bernardynek przy wileńskim kościele św. Michała. Siostra Faustyna nie była zadowolona, że wizerunek, który miał być czczony na całym świecie, znalazł się za zakonną klauzurą, gdzie nikt z zewnątrz nie miał szans, by go zobaczyć³.

Wielu artystów dwudziestego wieku podjęło się niełatwej próby namalowania obrazu Jezusa Miłosiernego. Byli wśród nich tacy malarze jak Łucja Bałzukiewicz, Piotr Siergiejewicz, Stanisław Kaczor Batowski, Adam Styka, Ludomir Słędziński, Antoni Michalak czy Tadeusz Okoń⁴ (il. 2, 3). Podczas, gdy płótno Eugeniusza Kazimirowskiego przebywało na terenie Związku Sowieckiego, pozostając

³ Por. A. Witko, *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego według bł. Faustyny Kowalskiej*, Kraków 1995, s. 56-58; Tenże, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, Kraków 2013, s. 69-72; P. Szweda MS, *Odkrywając Eugeniusza Kazimirowskiego. Prace artysty w zbiorach Muzeum Podlaskiego w Białymstoku*, Białystok 2023, s. 21-22.

⁴ Por. P. Szweda MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia i jego tajemnica*, Kraków 2012, s. 88-89, 101-105; P. Szweda MS, *Adolf Hyła. Malarz Bożego Miłosierdzia. Życie i twórczość (1897-1965)*, Kraków 2022, s. 213-222.

¹ Św. Faustyna, *Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej*, Kraków 19987, nr 47.

² Tamże, nr 44.

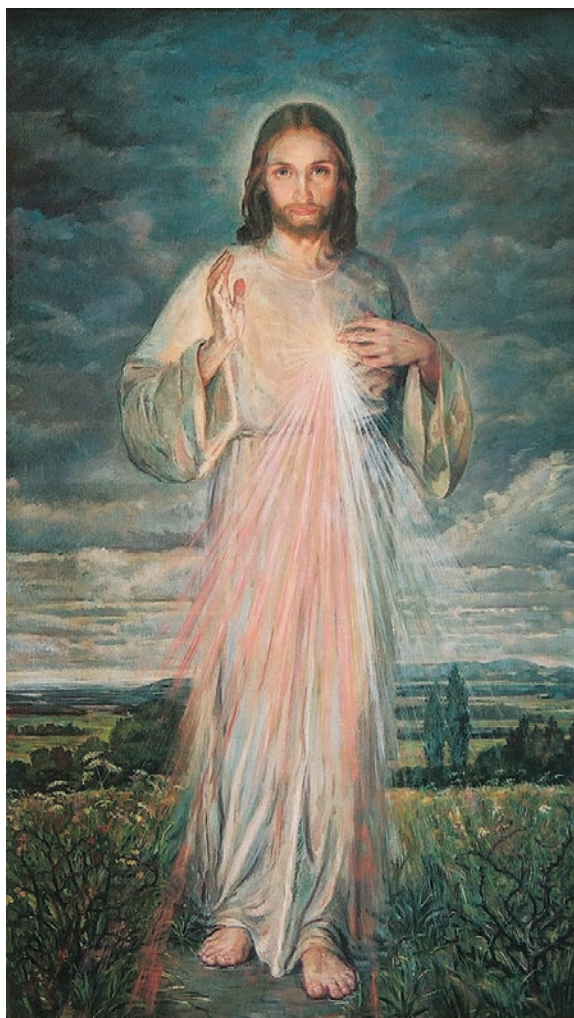
1. Eugeniusz Kazimirowski, pierwszy obraz Bożego Miłosierdzia, olej na płótnie, 1934, Wilno, sanktuarium Bożego Miłosierdzia, fot. P. Szweda MS

2. Ludomir Sleńdziński, *Chrystus Miłosierny*, olej na płótnie, 1954, Kalisz, fot. P. Szweda MS

3. Stanisław Kaczor Batowski, *Chrystus Miłosierny*,
olej na płótnie, 1943, Kraków, kościół Miłosierdzia Bożego,
fot. P. Szweda MS

4. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny*, olej na klejonce dębowej,
1943, Wrocław, kaplica Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia,
fot. P. Szweda MS

5. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny*, olej na płótnie, 1944, Kraków, kaplica Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia, stan pierwotny, fot. A. Hyla

6. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny*, olej na płótnie, 1944, Kraków, kaplica Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia, stan obecny, fot. G. Bejma ZMBM

niedostępne dla wiernych, bardziej znany stał się inny obraz Jezusa Miłosiernego, który powstał w Krakowie. W czasie II wojny światowej do klasztoru w Łagiewnikach zgłosił się mianowicie miejscowy malarz Adolf Hyla z propozycją, że namaluje obraz do kaplicy jako *wotum za obronę w niebezpieczeństwach w czasie wojny i za otrzymane łaski*⁵. Zwrócił się z prośbą o wskazówki do ks. Józefa Andrasza SJ, spowiednika i kierownika duchowego s. Faustyny. Od niego otrzymał obrazek, kopię wizerunku Jezusa Miłosiernego autorstwa Eugeniusza Kazimirowskiego, wykonaną przez Łucję Bałzukiewicz wykorzystaną do broszurki z modlitwami ku czci Bożego Miłosierdzia, a także odpis fragmentu *Dzienniczka*, opisujący wizję objawienia Pana Jezusa siostrze Faustynie w Płocku⁶. W 1943 roku płótno było gotowe, jednak okazało się zbyt duże i nie pasowało wymiarami do retabulum ołtarza w kaplicy klasztornej (il. 4). Siostry zamówiły więc u artysty drugi obraz, który powstał w 1944 roku. I to ten wizerunek Jezusa Miłosiernego z krakowskich Łagiewnik jest dzisiaj znany na całym świecie⁷ (il. 5, 6).

Głównym celem niniejszego artykułu jest ukazanie w kontekście teologicznym i ikonograficznym obrazu Jezusa Miłosiernego autorstwa krakowskiego malarza Adolfa Hyla znajdującego się w kościele św. Bartłomieja Apostoła w Stradowie, na terenie diecezji kieleckiej. W pierwszej części naszego przedłożenia dokonamy krótkiej genezy obrazu Bożego Miłosierdzia eksponowanego w stradowskiej świątyni. W drugiej omówimy kontekst teologiczny obrazu Bożego Miłosierdzia, wyjaśniając jego nazwę, wskazując na funkcję, kontekst biblijny, poszczególne jego elementy, takie jak promienie, podpis, spojrzenie, dłonie i tło. W trzeciej natomiast ukážemy kontekst ikonograficzny obrazu Bożego Miłosierdzia.

⁵ Wzmianka o tym fakcie znajduje się w *Kronice domu krakowskiego ZMBM* pod datą 17 lutego 1943 roku. Archiwum Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie Łagiewnikach (dalej: AZMBM): *Kronika domu krakowskiego ZMBM*, t. IV, s. 313, [rkps]; A. Witko, *Heilige Faustina und die Botschaft von der Göttlichen Barmherzigkeit*, Pöchlarn-Kraków 2007, s. 157; Tenże, *Saint Faustina and the Divine Mercy*, Dublin-Kraków 20042, s. 105.

⁶ AZMBM: H. Grobicka ZMBM, *Historia dwóch pierwszych obrazów P. Jezusa Miłosiernego, namalowanych wg wizji Sł. Bożej s. Faustyny Kowalskiej przez art. mal. Adolfa Hyla w r. 1943-1944 w Krakowie*, Kraków 1972, [mps], s. 1; A. Witko, *The Divine Mercy and Sister Faustina*, London 2000, s. 22-23; Tenże, *Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże*, Kraków 20076, s. 149; P. Szweda MS, A. Witko, *101 pytań o Boże Miłosierdzie*, Kraków 2006, s. 172.

⁷ Por. P. Szweda MS, *Adolf Hyla. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 210-215.

1. GENEZA OBRAZU JEZUSA MIŁOSIERNEGO W KOŚCIELE ŚW. BARTŁOMIEJA W STRADOWIE

Obraz Jezusa Miłosiernego autorstwa Adolfa Hyla znajduje się w parafialnej świątyni pw. św. Bartłomieja w Stradowie na terenie diecezji kieleckiej. Kościół ten zbudowany jest z modrzewia w konstrukcji zrębowej, wzmocnionej lisicami, ustawionej na wysokiej podmurówce, orientowany, jednonawowy, o prostokątnej nawie i takimż prezbiterium zamkniętym trójbocznie posadowiony na wysokiej podmurówce kamiennej⁸ (il. 7). Adolf Hyla swoje dzieło wykonał na płótnie o wymiarach 74 x 150 cm w październiku 1948 roku. Wizerunek Zbawiciela został zamówiony u malarza w Krakowie przez nieznaną dzisiaj z imienia i nazwiska parafiankę ze Stradowa⁹. Proboszczem parafii był wówczas ks. Jan Siwiec¹⁰. W latach 1982-1985 kościół rozebrano, wykonano nową podmurówkę i wymieniono znaczną część elementów drewnianych, zmieniono pokrycie dachu z gontowego na blaszane, zbudowano kruchą zachodnią oraz wyremontowano dzwonnice i przesunięto ją sprzed fasady kościoła na nowe miejsce. Obraz Jezusa Miłosiernego zawisł wówczas w nowej świątyni po lewej stronie w prezbiterium obok ołtarza głównego¹¹ (il. 8). Po przeprowadzeniu

⁸ Pierwsza wzmianka o parafii pochodzi z 1326 roku, choć powstała ona zapewne w 2. połowie XIII wieku. W latach 1561-1566 budynek był w rękach innowierców, katolicy odzyskali go jako ruinę i w niedługim czasie wzniesli nowy kościół drewniany, który został wspomniany w wizytacji z 1598 roku, a konsekrowano go przed 1618 rokiem. W 1656 roku został on spalony przez Kozaków. Obecna świątynia powstała w 1657 roku z fundacji wojewody krakowskiego Władysława Myszkowskiego z Mirowa, chociaż wizytacja z 1664 roku opisała ją jako drewnianą kaplicę skleconą z desek i pokrytą słomą. Dopiero w 1699 roku wzmiankowany jest nowy kościół, który w 1783 roku nie był jeszcze poświęcony. Na początku XIX wieku rozebrano dzwonnice. W 1821 roku strop nawy podparto słupami. W 1. połowie XIX wieku przeprowadzono generalny remont kościoła i wzniesiono nową dzwonnice, którą remontowano w 1857 roku. Pod koniec XIX wieku rozebrano kruchą zachodnią i przedłużono nawę. Por. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III: *Województwo kieleckie*, z. 9: *Powiat pińczowski*, oprac. K. Kutrzebianka, J. Z. Łoziński, B. Wolff, Warszawa 1961, s. 93-94; A. Adamczyk, *Kościoly drewniane w województwie kieleckim*, Kielce 1998, s. 158-163; W. Burzawa, *Stradów. Parafia pw. św. Bartłomieja Apostoła. Dekanat skalbmierski*, [w:] *Diecezja kielecka. Miejsca – Historia – Tajemnice*, red. P. Tkaczyk, Kielce 2011, s. 478-479; <https://zabytek.pl/pl/obiekty/stradow-zespol-kosciola-par-pw-sw-bartlo-mieja> (dostęp: 16.06.2023).

⁹ Archiwum Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie Łagiewnikach (dalej: APNSPJKrŁ): A. Hyla, *Katalog obrazów religijnych namalowanych w latach 1943-1963*, [rkps, niepag.].

¹⁰ Ks. Jan Siwiec urodził się 15 grudnia 1909 roku w Pacanowie jako syn Ludwika i Franciszki z d. Gadomska. W 1930 roku wstąpił do seminarium duchownego w Kielcach, gdzie 15 czerwca 1935 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Zmarł 26 sierpnia 1993 roku. Archiwum Diecezji Kieleckiej (dalej: ADK), XS-120: *Akta personalne ks. Siwca Jana*, k. 58, [mps].

¹¹ Archiwum Prywatne ks. Piotra Szwedę MS (dalej: APSz): Z. Lenartowski, *Pismo z 13 marca 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS*, [mps].

7. Kościół pw. św. Bartłomieja w Stradowie, fot. P. Szweda MS

kwerendy okazało się, iż kronika parafialna z tamtego okresu nie istnieje. Uniemożliwiło to w znacznym stopniu ustalenie konkretnych faktów na temat fundacji malowidła. Z relacji Zbigniewa Lenartowskiego wynika, iż w ludzkiej pamięci zatarła się historia obrazu z racji remontu, a właściwie rozbioru starego kościoła i budowy obecnego¹².

Stradowskie malowidło Adolfa Hyły przedstawia Jezusa ubranego w białobrązową suknię z długimi, szerokimi rękawami (il. 9). Zbawiciel idzie ścieżką wydeptaną na łące pełnej zieleni i białych kwiatów. Lewą ręką, rozchylając szatę na piersi, wskazuje na przebity bok, z którego bije jasne światło i wypływają dwa strumienie promieni w kolorze czerwonym i bladym. Prawą dłonią, wzniesioną na wysokość głowy, Chrystus błogosławi. Tło obrazu stanowi pagórkowaty krajobraz z drzewami w oddali oraz niewielkimi wzniesieniami terenu na horyzoncie. Górną część płótna zajmuje szarogranatowe zachmurzone niebo. Długie kasztanowe włosy opadają na ramiona Jezusa. Na twarzy Chrystusa maluje się spokój i łagodność. Dokoła głowy Zbawiciela artysta umieścił delikatny nimb. W lewym dolnym narożu widnieje podpis – *AHyła*, a poniżej data powstania dzieła – 1948 w kolorze czerwonym¹³.

¹² APSz: Tenże, *Pismo z 11 listopada 2010 roku do ks. Piotra Szwedy MS*, [mps].

¹³ Por. P. Szweda MS, *Adolf Hyła. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 251-252. Niezrozumiałym jest fakt, iż na dole ramy widnieje złota tabliczka z wygrawerowanym napisem: *mal. Paweł Dąbrowski z Miławczyc*.

2. KONTEKST TEOLOGICZNY OBRAZU BOŻEGO MIŁOSIERDZIA

Omówimy teraz w zarysie kontekst teologiczny obrazu Bożego Miłosierdzia. Szerzej tym zagadnieniem w swoich badaniach zajmował się ks. prof. dr hab. Andrzej Witko z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, co przełożyło się na jego liczne publikacje w tym temacie¹⁴.

a. Nazwa

Spór o nazwę nabożeństwa do Bożego Miłosierdzia trwał przez wiele lat. Był on związany także z poszukiwaniem odpowiedniego określenia obrazu. Ks. Michał Sopoćko unikał nazwy obraz *Bożego Miłosierdzia*, używając w zamian tytułu wizerunek *Najmiłosierniejszego Zbawiciela* lub *Króla Miłosierdzia*, nawiązując w ten sposób do słów Jezusa, jakie skierował do s. Faustyny: *Jestem Królem Miłosierdzia*. Inni, idąc śladem pierwszej z tych nazw, stosowali określenie obraz *miłosiernego Chrystusa*, jednak temu zdecydowanie sprzeciwiał się Błogosławiony Spowiednik. Trzeba jednak zaznaczyć, że ta kontrowersyjna przez długi czas nazwa obraz *Bożego Miłosierdzia*

¹⁴ A. Witko, *Nabożeństwo do Miłosierdzia*, dz. cyt.; Tenże, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt.; Tenże, *Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże*, dz. cyt.

8. Prezbiterium, Stradów, kościół parafialny pw. św. Bartłomieja, fot. P. Szweda MS

oddaje najpełniej ducha nabożeństwa, w którym czcimy nie tylko ludzkie miłosierdzie Jezusa, lecz przede wszystkim miłosierdzie Trójcy Świętej¹⁵.

b. Funkcja

Obraz Jezusa Miłosiernego stanowi wizualne streszczenie i przedstawienie całego nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego, ale przede wszystkim jest wezwaniem do ufności w Boże Miłosierdzie. Ufność, która jest odpowiedzią człowieka na Miłosierdzie Boże, otwiera serca ludzi na przyjęcie darów tegoż Miłosierdzia i powoduje Jego działanie w nas. To ona jest gwarantem dla ufającego nie tylko zbawienia

9. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny*, olej na płótnie, 1948, Stradów, kościół parafialny pw. św. Bartłomieja, fot. P. Szweda MS

wiecznego, ale i innych łask, zarówno zbawiennych jak i doczesnych. Ufność sama w sobie już stanowi nabożeństwo. Bez ufności nie można w żaden sposób korzystać z jego owoców. Stąd uczczenie obrazu Bożego Miłosierdzia, choćby najbardziej spektakularne, jeśli nie będzie zewnętrznym wyrazem ufności, w żaden sposób nie zapewni łask, jakie Chrystus przywiązał do czci tego obrazu¹⁶.

Obraz spełnia w nabożeństwie podwójną rolę. Pierwszą jako naczynie¹⁷, jakim ludzie mogą czerpać łaski ze źródeł Miłosierdzia i jako narzędzie¹⁸, którym sam Jezus udziela łask. Drugą rolę wizerunku Jezus określił jako znak przypominający ludziom żądanie ufności i czynienia miłosierdzia.

¹⁵ Por. A. Witko, *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, dz. cyt., s. 44-45; Tenże, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 152-154.

¹⁶ Por. A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 154.

¹⁷ Św. Faustyna, *Dzienniczek*, dz. cyt., nr 327.

¹⁸ Tamże, nr 570.

Jednak oddawanie czci Bożemu Miłosierdziu poprzez Jego obraz, bez równoczesnego spełniania dzieł miłosierdzia nie miałyby nic wspólnego z prawdziwym chrześcijaństwem, a bardziej z kultem bałwochwalczym. Jezus podał trzy sposoby czynienia miłosierdzia względem bliźnich: czyn, słowo i modlitwa¹⁹.

Tak więc obraz osadzony na fundamencie nabożeństwa, z jednej strony wskazuje na obowiązek pełnienia miłosierdzia, z drugiej zaś przypomina o ufności w Boże Miłosierdzie, czego oczywistym znakiem jest podpis wizerunku: *Jezu, ufam Tobie!* Dla tego obrazu Chrystus zażądał czci wyrażonej publicznie. Wolą Zbawiciela było także, by wizerunek został poświęcony w Święto Miłosierdzia. W tym dniu należy wielbić Boże Miłosierdzie poprzez uczczenie tego obrazu²⁰.

c. Kontekst biblijny

Chcąc, by obraz oparty na prywatnej wizji mógł zostać usankcjonowany do czci w Kościele, musi on mieć swe uzasadnienie w Bożym Objawieniu. Oczywiście objawienia św. Faustyny wyjaśniają w ogromnej części treść obrazu, jednak nie czynią tego w wyczerpującym stopniu²¹.

Analizy teologicznej treści wizerunku Bożego Miłosierdzia dokonał ks. Michał Sopoćko, wyjaśniając znaczenie malowidła w oparciu o teksty Pisma Świętego oraz liturgię. Wskazał on również na nierozłączny związek wizerunku z liturgią II Niedzieli Wielkanocnej, nazywanej też *Niedziłą Przewodnią* lub *Białą*. W tym dniu, niezmiennie już od czasów Soboru Trydenckiego, jest czytany fragment z Ewangelii św. Jana²², opisujący spotkanie zmartwychwstałego Jezusa ze swoimi uczniami w Wieczerniku. Chrystus, pozdrawiając apostołów, pokazał im Swoje ręce i bok, po czym wypowiedział słowa, które łączymy z ustanowieniem sakramentu pokuty²³.

Na to ewangeliczne wydarzenie nakłada się w obrazie Miłosierdzia Bożego drugie, zaczerpnięte także z Ewangelii św. Jana – otwarcie włócznią boku Chrystusa²⁴. Z boku Jezusa wypłynęły wówczas krew z Serca oraz woda z osierdzia, co było potwierdzeniem śmierci Chrystusa. Zgodnie z tym tekstem krew i woda, które wypłynęły z Serca Zbawiciela, symbolicznie oznaczają ożywczą rzekę, źródło życia, które to Jezus uprzednio przepowiedział tym wszystkim, którzy uwierzą w Niego²⁵.

Wizerunek Miłosierdzia Bożego łącząc w sobie dwa wielkie wydarzenia zbawcze – mękę na krzyżu, opisywaną tak przez promienie miłosierdzia jak i przez rany na Jezusowym ciele; oraz po drugie – spotkanie z apostołami w Wieczerniku w dniu zmartwychwstania – zdaniem ks. prof. Andrzeja Witko – wyraża dobitnie centralną tajemnicę naszej wiary – misterium paschalne. Obraz Bożego Miłosierdzia odgrywa zatem w nabożeństwie rolę szczególną. Jest bowiem kluczem do zrozumienia innych form nabożeństwa, a zarazem stanowi ich syntezę²⁶.

d. Elementy

Bł. ks. Michał Sopoćko podał siedem istotnych cech, które jego zdaniem powinny zostać uwzględnione przy malowaniu obrazu Bożego Miłosierdzia, aby był zgodny z objawieniem św. Faustyny. Po pierwsze – postawa Zbawiciela w białej przepasanej szacie ma być idąco-stawająca, a więc lewa noga nieco wysunięta naprzód, a prawa lekko zgięta w kolanie; po drugie – na obu stopach i dłoniach po gwoździach ślady ran; po trzecie – prawa ręka powinna być podniesiona do wysokości ramienia do błogosławieństwa pięcioma palcami, a lewa dotyka szaty w okolicy niewidzialnego Serca, skąd wychodzą dwa promienie: na prawo od widza białe, a na lewo czerwone; po czwarte – promienie te oświetlają posadzkę i przestrzeń z przodu, a częściowo nogi i ręce; po piąte – wejście Zbawiciela ma być takie jak z krzyża – miłosierne i ku dołowi (około 45°); po szóste – tło obrazu ma być ciemne, jak to bywa o zmroku, i po siódme – pod obrazem ma być umieszczony napis: *Jezu, ufam Tobie*. Jego zdaniem najmniejsze odchylenie od podanych przez niego cech obrazu, zmienia jego znaczenie i interpretację, która jest nie do przyjęcia²⁷.

PROMIENIE

W objawieniu z 1935 roku Jezus nazwał promienie z obrazu Bożego Miłosierdzia *promieniami miłosierdzia*²⁸. Wyjaśnił także ich znaczenie, stwierdzając, iż oznaczają one Krew i Wodę, które wypłynęły z Jego Serca, po otwarciu boku na krzyżu²⁹. Aby obraz odzwierciedlał tę prawdę należy dołożyć wszelkich starań, aby kolor promieni był taki, jak to opisuje w swym *Dzienniczku* św. Faustyna, tzn. jeden

¹⁹ Por. A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 154.

²⁰ Por. Tenże, *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, dz. cyt., s. 45-46.

²¹ Por. Tenże, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 155.

²² J 20, 19-31.

²³ Por. Tenże, *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, dz. cyt., s. 47.

²⁴ J 19, 31-37.

²⁵ Por. A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 157; P. Szweđa MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 157.

²⁶ Por. A. Witko, *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, dz. cyt., s. 48.

²⁷ Archiwum Archidiecezji Białostockiej (dalej: AAB), LIX 3: M. Sopoćko, *Opis obrazu Króla Miłosierdzia*, s. 1-3, [mps]; AAB, LIX 5: M. Sopoćko, *Dodatek – Obraz Króla Miłosierdzia*, s. 10-11, [mps]; Archiwum Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku (dalej: AKAB), XIX 59: M. Sopoćko, *List z 12 sierpnia 1968 roku do ks. Juliana Chróściewskiego MIC*, [mps]; por. P. Szweđa MS, *Adolf Hyla. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 215.

²⁸ Św. Faustyna, *Dzienniczek*, dz. cyt., nr 441.

²⁹ Tamże, nr 299.

promień czerwony, a drugi błądy. Błędem jest, tak werbalne jak i artystyczne opisywanie drugiego promienia jako *biały*. Objawienia i kontekst biblijny wyraźnie mówią o *białym* promieniu. Obraz Bożego Miłosierdzia nie może mieć żadnych konotacji z polskim nacjonalizmem. W pismach s. Faustyny nie znajdziemy nigdzie potwierdzenia teorii, iż wychodzące z boku Zbawiciela promienie oznaczają polskie barwy narodowe. W *Dzienniczku* nie ma ani jednego fragmentu, który wskazywałby na taką interpretację³⁰.

W *Sumie teologicznej* św. Tomasz podał interpretację Krwi i Wody, symbolizowanych przez promienie i odniósł je do sakramentów Chrztu i Eucharystii. Woda i Krew nie oznaczają jednak tylko chrztu św. i Eucharystii, ale swe symboliczne znaczenie rozciągają także na pozostałe sakramenty Kościoła. Błądy promień – oznacza nie tylko chrzest, ale także pokutę, czyli w sumie tzw. *sakramenty umarłych*, natomiast promień czerwony – nie tylko Eucharystię, lecz również bierzmowanie, namaszczenie chorych, kapłaństwo i małżeństwo, czyli tzw. *sakramenty żywych*³¹.

PODPIS

Jezus w objawieniu z Płocka wyraził wolę, że obraz ma być zaopatrzony w podpis *Jezu, ufam Tobie!* Ks. Michał Sopoćko podczas tworzenia się wizerunku sugerował, czy nie lepiej byłoby umieścić pod obrazem słowa: *Chrystus, Król Miłosierdzia*. Zbawiciel chciał jednak, aby wizerunek opatrzyć podpisem *Jezu, ufam Tobie!*, choć nie był to z Jego strony warunek konieczny. Te trzy konkretne słowa nie należą do istoty podpisu. Jest nią natomiast formuła, która wyrażałaby sens ufności i zawierzenia. Stąd dopuszczalnymi formami podpisu mogłyby być także takie wyrażenia jak: *Jezu, polegam na Tobie! czy Jezu, zdaję się całkowicie na Ciebie*³². Podpis obrazu *Jezu, ufam Tobie* jest źródłem pociechy i ukojenia, nadziei i pokoju dla wszystkich cierpiących i udręczonych³³.

SPOJRZENIE

W objawieniu z 1934 roku Chrystus określił Swe spojrzenie na obrazie Bożego Miłosierdzia jako *spojrzenie*

*z krzyża*³⁴. Ks. Michał Sopoćko zinterpretował ten termin w sposób dosłowny, *czyli w dół*. Takie spojrzenie rzeczywiście posiada postać Zbawiciela na pierwszym wizerunku pędzla Eugeniusza Kazimirowskiego i na następnych, których powstanie związane było w mniejszym czy większym stopniu z sugestiami ks. Sopoćki, jak np. na obrazach Ludomira Sleńdzińskiego. Zupełnie odmienną interpretację terminu *spojrzenie z krzyża* podał drugi kierownik duchowy siostry Faustyny – ks. Józef Andrasz SJ. Jego zdaniem termin ten należy rozumieć jako spojrzenie pełne miłości miłosiernej wobec wszystkich ludzi, których Jezus odkupił na krzyżu³⁵. I w taki sposób malował wizerunki Jezusa Miłosiernego Adolf Hyła.

DŁONIE

Według objawienia inauguracyjnego z Płocka z 1931 roku lewa dłoń Zbawiciela uchylała szatę na piersiach, skąd wychodziły dwa promienie miłosierdzia, natomiast prawa była wzniesiona w geście błogosławieństwa. Jednak i w tym wypadku nie obyło się bez kontrowersji. Na pierwszym obrazie autorstwa Eugeniusza Kazimirowskiego Jezus unosi dłoń na wysokość ramienia. W ten właśnie sposób do końca swego życia błogosławił ks. Sopoćko. Natomiast na łagiewnickim obrazie Adolfa Hyły, Chrystus wznosi rękę na wysokość czoła, co dla Błogosławionego Spowiednika było nie do zaakceptowania³⁶.

TŁO

Ostatnim z elementów wartym wymienienia jest tło obrazu. Pierwszy obraz Bożego Miłosierdzia, pędzla Kazimirowskiego, posiada jednolite, ciemne tło. Zgodnie z sugestiami ks. Sopoćki dozwolonym byłby także obraz ukazujący Zbawiciela na tle drzwi Wieczernika, co miało być zgodne tak z ewangelicznym fragmentem o pojawieniu się zmartwychwstałego Chrystusa w Wieczerniku, jak i z wizją siostry Faustyny z Płocka. Według opinii ks. Andrasza SJ Jezus Miłosierny idzie przez świat jako niebieski lekarz, leczący zbolełą ludzkość. W oparciu o tę interpretację tworzył swoje obrazy Bożego Miłosierdzia Adolf Hyła³⁷.

³⁰ Por. A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 159; P. Szweđa MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 160.

³¹ Por. W. Poplatek, *Spotkanie z Chrystusem w Kościele w sakramentach miłosierdzia*, [w:] *Ewangelia miłosierdzia*, Poznań - Warszawa 1970, s. 229-271; Tenże, *Dynamizm spotkania z Chrystusem w sakramentach miłosierdzia*, [w:] *Powołanie człowieka*, dz. cyt., t. II: *Bo Jego miłosierdzie na wieki (Ps 135)*, Poznań - Warszawa 1972, s. 139-153; A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 162.

³² Por. I. Różycki, *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, Kraków 1999, s. 21-22; A. Witko, *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, dz. cyt., s. 51.

³³ Por. M. Sopoćko, *Miłosierdzie Boga w dziełach Jego*, t. II: *Męka, śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie*, Rzym-Paryż-Londyn 1962, s. 22; A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 163.

³⁴ Św. Faustyna, *Dzienniczek*, dz. cyt., nr 326.

³⁵ Por. A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 157; P. Szweđa MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 163; P. Szweđa MS, *Adolf Hyła. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 217.

³⁶ Por. P. Szweđa MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 164.

³⁷ Por. J. Andrasz SJ, *Miłosierdzie Boże, ufamy Tobie*, Kraków 19482, s. 35; A. Witko, *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, dz. cyt., s. 164-165; P. Szweđa MS, *Adolf Hyła. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., 215.

3. KONTEKST IKONOGRAFICZNY OBRAZU BOŻEGO MIŁOSIERDZIA

Tematyka Bożego Miłosierdzia była najczęściej podejmowana w twórczości Adolfa Hyły³⁸. W jego dorobku znalazło się dwieście czterdzieści dwa obrazy z wizerunkiem Jezusa Miłosiernego usytuowanego na zróżnicowanym tle, najczęściej krajobrazu lub drzwi Wieczernika. Spośród nich odnaleziono sto dziewięćdziesiąt trzy malowidła. Współczesna lokalizacja czterdziestu dziewięciu dzieł pozostaje nadal nieznana. Jeśli chodzi o częstotliwość malowania tych dzieł na przestrzeni lat, to jest ona bardzo zróżnicowana. W 1943 roku powstał jeden obraz Chrystusa Miłosiernego; w 1944 – sześć; w 1946 – osiem; w 1947 – dziewięć; w 1948 – osiem; w 1949 – czternaście; w 1950 – dwadzieścia osiem; w 1951 – dwadzieścia cztery; w 1952 – trzydzieści; w 1953 – dwadzieścia osiem; w 1954 – dziewiętnaście; w 1955 – siedemnaście; w 1956 – osiem; w 1957 – piętnaście; w 1958 – siedemnaście malowideł; w 1959 – cztery; w 1960 – jeden; w 1961 – jeden; w 1962 – jeden i w 1963 – jeden. Oprócz tego Hyła wykonał jeszcze dwa malowidła, których daty powstania nie znamy.

Na wszystkich obrazach Bożego Miłosierdzia, pędzla Adolfa Hyły, pojawia się postać Jezusa Zmartwychwstałego, idącego wyraźnie w stronę obserwatora. Artysta przedstawił Chrystusa w białej szacie, z prawą ręką wzniesioną do błogosławieństwa, a lewą wskazującą na niewidoczne serce, z którego wychodzą dwie wiązki promieni, białych i czerwonych, symbolizujące wodę i krew. Wzrok Zbawiciela jest pełen spokoju i ciepła, skierowany w stronę widza.

Inną cechą, łączącą obrazy Jezusa Miłosiernego autorstwa Adolfa Hyły, jest materiał, na którym one zostały wykonane. Oprócz malowidła Bożego Miłosierdzia znajdującego się dziś we Wrocławiu w kaplicy Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia powstałego na dębowej klejonce, Hyła zastosował we wszystkich z tych dzieł płótno, zagruntowane fabrycznie, powszechnie używane w tym czasie przez malarzy. Podobny jest również sposób ich wykonania. Artysta użył w większości swoich obrazów techniki olejnej, której zaletą jest trwałość, łatwość uzyskiwania nasyconych barw oraz możliwość przemalowywania i nanoszenia korekt. Ale oprócz podobieństw, obrazy Bożego Miłosierdzia pędzla Adolfa Hyły, zawierają też wiele rozbieżności. Do nich należą przede wszystkim zróżnicowane tło, postawa ciała Jezusa i układ promieni.

a. Tło

Zasadniczą różnicą, jaką możemy zaobserwować w obrazach Miłosierdzia Bożego malowanych przez Adolfa Hyłę, jest różnorodność tła. Ze względu na tę odmienną możemy wyróżnić siedem rodzajów tła, zastosowanego przez Artystę. Są to: krajobraz, drzwi Wieczernika, tło ciemne, morze, główki aniołków, obłoki czy płonące miasto. Nieznane jest natomiast tło trzydziestu siedmiu obrazów z powodu braku informacji na temat ich lokalizacji.

KRAJOBRAZ

Najwięcej, bo aż sto dwadzieścia osiem obrazów Jezusa Miłosiernego, znajdujemy w twórczości Adolfa Hyły ze zróżnicowanym krajobrazem, z kolorowymi, pełnymi polnych kwiatów i ziół łąkami, lasami, pokrytymi zielenią czy też jesiennymi liśćmi, z krętymi rzekami, wijącymi się wśród traw i łąków zboża, z morskim brzegiem, z górskimi wzniesieniami czy fabrycznymi kominami (il. 10). W ten nurt wpisuje się także omawiany dzisiaj wizerunek Jezusa Miłosiernego z kościoła św. Bartłomieja w Stradowie, jak również obraz Bożego Miłosierdzia z Orawki k. Jabłonki, malowidło Chrystusa Miłosiernego z Pittsburga w Stanach Zjednoczonych czy obraz Bożego Miłosierdzia z kościoła pw. Najświętszej Maryi Panny Gwiazdy Morza w Melbourne w Australii³⁹. Zastosowanie krajobrazu Polski jako tła pojawia się w większości wyobrażeń Bożego Miłosierdzia, autorstwa Adolfa Hyły. Jest to cecha wyróżniająca go spośród innych malarzy, tworzących wizerunki Jezusa Miłosiernego, korelująca z opinią drugiego spowiednika siostry Faustyny, ks. Józefa Andrasza SJ⁴⁰. Pomimo kierowanych pod adresem Adolfa Hyły zarzutów, on sam nie przejmował się tym głosem krytyki, lecz przemierzał Polskę na swoim motocyklu, by szkicować kolejne tła krajobrazów do wielu zamówionych u niego obrazów Pana Jezusa⁴¹. Możemy stwierdzić, iż w większości dzieł Hyły krajobraz przedstawiony w tle stanowił fundamentalny element wizerunku Bożego Miłosierdzia⁴².

DRZWI WIECZERNIKA

Drzwi Wieczernika w tle kompozycji znalazły się w czterdziestu ośmiu obrazach Miłosiernego Zbawiciela (il. 11). Chrystus ukazany jako kroczący po kamiennej posadzce z czarno-białych lub też ciemnoszarych płytek na tle drzwi wieczernikowych najczęściej w ciemnobrązowym kolorze. Jednych z przykładów takiego zastosowania tła

³⁸ P. Szweđa MS, *Katalog obrazów Chrystusa Miłosiernego Adolfa Hyły. Aneks, w: Dla nas i całego świata. Rzecz o malarzu i Papieżu Bożego Miłosierdzia*, red. J. M. Stroka, Kraków 2020, s. 145-154.

³⁹ Tamże, 328-332.

⁴⁰ Por. J. Andrasz SJ, *Miłosierdzie Boże*, dz. cyt., s. 35; P. Szweđa MS, *Adolf Hyła. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 215.

⁴¹ Por. APSz: M. Hyła, *Relacja z 30 września 2009 roku*, [nagranie].

⁴² Por. P. Szweđa MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 144.

10. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny* (na tle krajobrazu), olej na płótnie, 1952, Melbourne (Australia), kościół pw. NMP Gwiazdy Morza, fot. J. Casamento

jest obraz znajdujący się w świątyni parafialnej pw. Ducha Świętego w Katondwe w Zambii⁴³. Ściany pomieszczenia są koloru szarego, a Jezus idzie po kamiennej podłodze pokrytej czarno-białymi płytkami w kształcie szachownicy. Biały obłok otacza nogi Chrystusa i rozchodzi się na posadzce. W niektórych przypadkach tło obrazu stanowią brązowe, wąskie, drzwi, zamknięte od wewnątrz na metalową zasuwę. Z drugiej strony widoczne są dwa masywne zawiasy umocowane na odrzwiach. Ściana wykonana jest z ciemnego marmuru. Możemy to zobaczyć

⁴³ Por. P. Szweđa MS, *Adolf Hyla. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 464-469.

11. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny* (na tle drzwi Wieczernika), olej na płótnie, 1957, Katondwe (Zambia), kościół parafialny pw. Ducha Świętego, fot. P. Szweđa MS

np. na obrazie w kościele parafialnym pw. św. Wojciecha, Biskupa i Męczennika, w Pobiedniku Małym, na terenie archidiecezji krakowskiej⁴⁴ czy także na malowidle Bożego Miłosierdzia z Marklovic Dolnych w Czechach⁴⁵.

TŁO CIEMNE

Tło ciemne Adolf Hyla zastosował na dwudziestu dwóch malowidłach Bożego Miłosierdzia (il. 12). Jednolita ciemna płaszczyzna, na której malarz umieścił w centralnej części postać Zbawiciela stanowi wyraźny kontrast do całości obrazu. Przykładem takiego zastosowania tła może być wizerunek Jezusa Miłosiernego z kościoła parafialnego pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Busku Zdroju⁴⁶ czy też malowidło Chrystusa Miłosiernego w katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Włocławku⁴⁷.

⁴⁴ Tamże, s. 485-486.

⁴⁵ Tamże, s. 487-488.

⁴⁶ Tamże, s. 374-377.

⁴⁷ Tamże, s. 402-403.

12. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny* (tło ciemnym), olej na płótnie, 1953, katedra pw. Wniebowzięcia NMP, Włocławek, fot. APSz

13. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny z główkami aniołków*, olej na płótnie, 1947, Miejsce Piastowe, kaplica zakonna księży michalitów, fot. P. Szweda MS

GŁÓWKI ANIOŁKÓW

Motyw główek aniołków jako tła zastosował Adolf Hyla trzykrotnie (il. 13). Mamy do czynienia z nim przykładowo na obrazie znajdującym się w kościele św. Katarzyny ojców augustianów w Krakowie⁴⁸. Jezus wylaniający się z obłoku kroczy po posadzce. Wokół postaci Zbawiciela Adolf Hyla umieścił dwanaście uskrzydłych główek anielskich. Takie przedstawianie aniołów w postaci samych główek, ma przypominać, że nie posiadają one ciała, a jedynie rozum i wolną wolę. Chmury, które je otaczają, wskazują na miejsce ich zamieszkania – niebo. Wyraz twarzy aniołków jest młodzieńczy lub dziecienny, co ma symbolizować ich nieśmiertelność, a więc wieczną młodość. Każde oblicze jest inne, co innego wyraża. Widzimy na obrazie anioły uśmiechnięte, poważne, z oczami wzniesionymi do góry, skupione czy też wpatrzony w Jezusa. Motyw

⁴⁸ Tamże, s. 372-374.

z główkami aniołków w tle odnajdziemy także na obrazie Bożego Miłosierdzia w kaplicy zakonnej księży misjonarzy michalitów w Miejscu Piastowym⁴⁹ czy w nieznanym obrazie Jezusa Miłosiernego zamówionym przez ks. Jana Kazimierza Timera SJ⁵⁰ dla sanatorium Czerwonego Krzyża w Zakopanem⁵¹.

MORZE

Na trzech obrazach Jezusa Miłosiernego Hyla zastosował morze jako tło. Zbawiciel kroczy boso po piaszczystym

⁴⁹ Tamże, s. 243-245.

⁵⁰ Jan Kazimierz Timer, syn Piotra i Alojzy z d. Flaszczyk, urodził się 16 listopada 1902 roku w Krakowie. Do zakonu jezuitów wstąpił 1 maja 1921 roku w Starej Wsi. Święcenia kapłańskie otrzymał w Lublinie 19 czerwca 1932 roku. Zmarł 12 kwietnia 1957 roku w Zakopanem. *Timer Jan Kazimierz*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, opr. L. Grzebień SJ, Kraków 1996, dz. cyt., s. 694.

⁵¹ Por. P. Szweda MS, *Adolf Hyla. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 404.

14. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny (na tle morza)*, olej na płótnie, 1949, Gdynia Orłowo, kaplica sióstr elżbietanek, fot. APSz

morskim brzegu (il. 14). Po lewej stronie widoczne są skarłowaciałe sosny rosnące na zboczu. W oddali widać falujące morze o lazuruwo-błękitnych odcieniach. Morze w kolorze lazuruwym faluje delikatnie, odbijając się o falochrony. Takie przedstawienia możemy znaleźć w domu zakonnym sióstr elżbietanek w Gdyni Orłowie⁵², w kościele parafialnym pw. Bożego Miłosierdzia na Helu⁵³ czy w kaplicy u sióstr elżbietanek w Gdańsku⁵⁴.

PŁONĄCE MIASTO

W klasztorze kapucynów przy ul. Loretańskiej w Krakowie znajduje się jedyny obraz Jezusa Miłosiernego, którego Hyla przedstawił na tle płonącej podczas powstania warszawskiego stolicy⁵⁵ (il. 15). Nie był to jednak pionierski pomysł artysty. Jako pierwszy uczynił to na początku okupacji niemieckiej, malarz Zdzisław Eichler, pedagog Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Poznaniu.

15. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny (na tle płonącej Warszawy)*, olej na płótnie, 1944, Kraków, klasztor kapucynów, fot. P. Szweda MS

OBŁOKI

Ostatnim rodzajem tła, z jakim mamy do czynienia w obrazach Bożego Miłosierdzia Adolfa Hyla, jest motyw obłoku (il. 16). Tego typu przedstawienie znajduje się na obrazie w bocznej kaplicy pw. św. Józefa u sióstr sercanek przy ul. Garncarskiej w Krakowie⁵⁶. Chrystus wyłania się z obłoków i idzie w stronę widza. Obłoki o różnej wielkości otaczają postać Zbawiciela, który idąc, sprawia, że rozstępują się one na dwie strony.

⁵² Tamże, s. 264.

⁵³ Tamże, s. 264-265.

⁵⁴ Tamże, s. 332-334.

⁵⁵ Tamże, s. 224-226.

⁵⁶ Tamże, s. 240.

16. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny* (na tle obłoków), olej na płótnie, 1947, Kraków, kościół siostr sercanek pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, fot. P. Szweda MS

17. Adolf Hyla, *Chrystus Miłosierny* (na tle drzwi Wieczernika), olej na płótnie, 1959, Marklovice Dolne (Czechy), własność prywatna, fot. A. Bogacz

b. Postawa ciała

Jezus na obrazach Adolfa Hyla ubrany jest w białą szatę z lnianego płótna, o szerokich rękawach zakrywających ramiona. Suknia jest przewiązana w pasie cienką szarfą, u dołu sfaldowana. Na dziewięciu obrazach możemy zauważyć, iż po prawej stronie u dołu suknia jest rozwiana, co daje wrażenie delikatnego podmuchu wiatru i ruchu⁵⁷.

Lewa dłoń Zbawiciela na większości dzieł Adolfa Hyla uchyla szatę na piersiach, skąd wychodzą dwa promienie miłosierdzia i wskazuje na przebite serce. Artysta nie był tu jednak konsekwentny, gdyż np. na obrazie u księży misjonarzy przy ul. Misjonarskiej, u bonifratrów i na Dębniakach

u salezjanów w Krakowie, Pan Jezus jedynie wskazuje palcami to miejsce, skąd wypływa światło, nie uchylając szaty⁵⁸.

Prawa ręka jest wzniesiona w geście błogosławieństwa. Możemy zauważyć jednak dwa rodzaje przedstawiania przez Hyla tego momentu. Na większości obrazów Bożego Miłosierdzia Zbawiciel podnosi dłoń na wysokość ramienia. W taki właśnie sposób do końca swych dni błogosławił ks. Michał Sopoćko i zabiegał o to, by właśnie tak przedstawiano Jezusa Miłosiernego⁵⁹. Jednak na osiemdziesięciu dziełach przedstawieniach Miłosierdzia Bożego, Adolf Hyla ukazał Chrystusa wznoszącego rękę na wysokość czoła, co było nie do przyjęcia dla ks. Sopoćki. Tak Zbawiciel błogosławi na obrazie znajdującym się w kaplicy Zgromadzenia

⁵⁷ Por. P. Szweda MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 145-146.

⁵⁸ Tamże, s. 145-146.

⁵⁹ Por. AAB, LIX 2: M. Sopoćko, *Sprawa poprawności obrazu*, [mps]; AAB, LIX 5: M. Sopoćko, *Dodatek – Obraz Króla Miłosierdzia*, s. 11, [mps].

Matki Bożej Miłosierdzia w krakowskich Łagiewnikach⁶⁰ czy w kościele pw. św. Bartłomieja Apostoła w Stradowie⁶¹ (il. 17, 18).

Tym, co wyróżnia również omawiane obrazy Bożego Miłosierdzia pędzla Adolfa Hyły, jest wygląd twarzy Jezusa. Nie są to jednakowe oblicza, chociaż podobne, co świadczy o tym, iż Hyła nie kopiował swoich dzieł, ale każde malował w sposób oryginalny. Twarz Zbawiciela emanuje łagodnością, miłosierdziem, niezmiernym pokojem i głębią. Spojrzenie Jezusa skupione jest na patrzącym na niego⁶².

c. Układ promieni

Adolf Hyła w swoich obrazach przedstawiał promienie w różnej formie. Źródłem, skąd one wypływały, było serce lub przebity bok Zbawiciela. Możemy zauważyć trzy sposoby malowania przez artystę tego wątku. Na kilkudziesięciu obrazach Bożego Miłosierdzia promienie rozchodzą się równomiernie na obie strony, odpowiednio czerwone na prawo od Jezusa, jasno-białe na lewo. Nie ma między nimi przerw, obydwie kolory nie łączą się ze sobą. W przypadku innych dzieł Adolfa Hyły rozchodzące się na boki promienie są pojedyncze. Dla przykładu mamy kilka policzalnych czerwonych wiązek po prawej stronie i jasnych promieni po lewej (od trzech do sześciu). W tym przypadku również nie stykają się one ze sobą. Natomiast na kilkunastu obrazach Bożego Miłosierdzia Adolf Hyła zastosował zupełnie inny układ. Wychodzące z piersi Jezusa promienie, na prawo czerwone, na lewo białe, łączą się ze sobą tworząc czerwono-białą całość, zasłaniającą część białej szaty Zbawiciela⁶³.

Obraz Bożego Miłosierdzia to jeden z najbardziej niezwykłych wizerunków w dziejach świata i w historii chrześcijaństwa. Żądanie Chrystusa, które skierował do prostej zakonnicy, św. Faustyny, by namalowała wizerunek z podpisem *Jezu, ufam Tobie* mimo wielu przeciwności znalazło ostatecznie drogę realizacji. Choć nie była zachwycona powstałym dziełem autorstwa Eugeniusza Kazimirowskiego, jednak Chrystus wskazał, że nie w piękności farb tkwi wielkość tego obrazu, ale w łasce Bożej. Spełniło się także i inne pragnienie wyrażone przez Zbawiciela. Obraz Bożego Miłosierdzia, który czczono w kaplicy Sióstr, jest dziś znany na całym świecie i porusza serca milionów

18. Adolf Hyła, *Chrystus Miłosierny*, olej na płótnie, 1951, Sędziszów Małopolski, kościół kapucynów pw. św. Antoniego Padewskiego, fot. P. Szweđa MS

wiernych. Autorem tego wizerunku Jezusa Miłosiernego jest Adolf Hyła. Jego twórczość malarska skoncentrowana była w szczególny sposób na Miłosierdziu Bożym, o czym świadczy tak wielka liczba, ponad dwustu czterdziestu, namalowanych obrazów Jezusa Miłosiernego. Ten największy przymiot Boga wyznaczył kierunek jego poszukiwań malarskich na całe jego życie.

Dzisiaj wizerunki Jezusa Miłosiernego pędzla Adolfa Hyły można znaleźć na wszystkich kontynentach. W Europie są to Włochy, Francja, Wielka Brytania, Austria i Czechy, w Afryce trafiły do Ugandy i Zambii, w Azji na wyspie Flores w Indonezji, są też w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, a także w Melbourne i Carlton w Australii. Zdecydowana większość tych obrazów znajduje się jednak w Polsce, głównie w Małopolsce i na Podkarpaciu. Można je

⁶⁰ Por. P. Szweđa MS, *Adolf Hyła. Malarz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 214-218.

⁶¹ Tamże, s. 251-252.

⁶² Por. P. Szweđa MS, A. Witko, *Obraz Bożego Miłosierdzia*, dz. cyt., s. 146.

⁶³ Tamże, s. 147-149.

oglądać przede wszystkim w kościołach, kaplicach i klasztorach. Niektóre stanowią własność prywatną. W większości obrazy powstawały na zamówienie, bo wieść o malarzu tworzącym wizerunki Jezusa Miłosiernego rozeszła się dość szybko w różnych środowiskach duchowieństwa, sióstr zakonnych i ludzi świeckich.

Wśród grona tych dzieł znalazł się także obraz Chrystusa Miłosiernego eksponowany w kościele pw. Bartłomieja Apostoła w Stradowie, którego genezę pokrótce przedstawiliśmy w naszym wystąpieniu, osadzając

ją w kontekście teologicznym, objaśniając jego nazwę, ukazując funkcję, kontekst biblijny oraz poszczególne jego elementy: promienie, podpis, spojrzenie, dłonie i tło. Ponadto ukazaliśmy także kontekst ikonograficzny, wskazując w nim na podobieństwa i rozbieżności znajdujące się w obrazach Bożego Miłosierdzia autorstwa Adolfa Hyły. Wyrażamy nadzieję, że wizerunek Jezusa Miłosiernego będzie przypomnieniem wezwania, abyśmy wobec innych byli świadkami miłosierdzia, praktykując je na co dzień, w każdej sytuacji życia, potrafiąc zawierzyć Bogu.

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWUM ARCHIDIECEZJI BIAŁOSTOCKIEJ

- LIX 3: Sopoćko M. bł., *Opis obrazu Króla Miłosierdzia*, s. 1-3, [mps].
LIX 5: Sopoćko M. bł., *Dodatek – Obraz Króla Miłosierdzia*, s. 10-11, [mps].
LIX 2: Sopoćko M. bł., *Sprawa poprawności obrazu*, [mps].

ARCHIWUM DIECEZJI KIELECKIEJ

- XS-120: *Akta personalne ks. Siwca Jana*, k. 58, [mps].

ARCHIWUM KURII ARCYBISKUPIEJ W BIAŁYMSTOKU

- XIX 59: Sopoćko M., *List z 12 sierpnia 1968 roku do ks. Juliana Chróściechowskiego MIC*, [mps].

ARCHIWUM PARAFII NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA W KRAKOWIE ŁAGIEWNIKACH

- Hyla A., *Katalog obrazów religijnych namalowanych w latach 1943-1963*, [rkps, niepag.].

ARCHIWUM PRYWATNE KS. PIOTRA SZWEDY MS

- Hyla M., *Relacja z 30 września 2009 roku*, [nagranie].
Lenartowski Z., *Pismo z 13 marca 2010 roku do ks. Piotra Szwedy MS*, [mps].
Lenartowski Z., *Pismo z 11 listopada 2010 roku do ks. Piotra Szwedy MS*, [mps].

ARCHIWUM ZGROMADZENIA MATKI BOŻEJ MIŁOSIERDZIA W KRAKOWIE ŁAGIEWNIKACH

- Grobicka H. ZMBM, *Historia dwóch pierwszych obrazów P. Jezusa Miłosiernego, namalowanych wg wizji Sł. Bożej s. Faustyny Kowalskiej przez art. mal. Adolfa Hylę w r. 1943-1944 w Krakowie*, Kraków 1972, [mps].
Kronika domu krakowskiego ZMBM, t. IV, s. 313, [rkps].
Adamczyk A., *Kościół drewniany w województwie kieleckim*, Kielce 1998, s. 158-163.
Andrasz J. SJ, *Miłosierdzie Boże, ufamy Tobie*, Kraków 1948².
Burzawa W., *Stradów. Parafia pw. św. Bartłomieja Apostoła. Dekanat skalbmierski*, [w:] *Diecezja kielecka. Miejsca – Historia – Tajemnice*, red. P. Tkaczyk, Kielce 2011, s. 478-479.

Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, opr. L. Grzebień SJ, Kraków 1996.

Faustyna św., *Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej*, Kraków 1998⁷.

Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. III: *Województwo kieleckie*, z. 9: *Powiat pińczowski*, oprac. K. Kutrzebianka, J. Z. Łoziński, B. Wolff, Warszawa 1961, s. 93-94.

Poplatek W., *Dynamizm spotkania z Chrystusem w sakramentach miłosierdzia*, [w:] *Powołanie człowieka*, t. II: *Bo Jego miłosierdzie na wieki (Ps 135)*, Poznań-Warszawa 1972, s. 139-153.

Poplatek W., *Spotkanie z Chrystusem w Kościele w sakramentach miłosierdzia*, [w:] *Ewangelia miłosierdzia*, Poznań-Warszawa 1970, s. 229-271.

Różycki I., *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, Kraków 1999.

Sopoćko M., *Miłosierdzie Boga w dziełach Jego*, t. II: *Męka, śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie*, Rzym-Paryż-Londyn 1962.

Szweda P. MS, *Adolf Hyla. Malarz Bożego Miłosierdzia. Życie i twórczość (1897-1965)*, Kraków 2022.

Szweda P. MS, *Katalog obrazów Chrystusa Miłosiernego Adolfa Hyla. Aneks*, w: *Dla nas i całego świata. Rzecz o malarzu i Papieżu Bożego Miłosierdzia*, red. J. M. Stroka, Kraków 2020, s. 145-154.

Szweda P. MS, *Odkrywając Eugeniusza Kazimirowskiego. Prace artysty w zbiorach Muzeum Podlaskiego w Białymstoku*, Białystok 2023.

Szweda P. MS, Witko A., *101 pytań o Boże Miłosierdzie*, Kraków 2006.

Szweda P. MS, Witko A., *Obraz Bożego Miłosierdzia i jego tajemnica*, Kraków 2012.

Witko A., *Heilige Faustina und die Botschaft von der Göttlichen Barmherzigkeit*, Pöchlarn-Kraków 2007.

Witko A., *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego według bł. Faustyny Kowalskiej*, Kraków 1995.

Witko A., *Saint Faustina and the Divine Mercy*, Dublin-Kraków 2004².

Witko A., *Święta Faustyna i Boże Miłosierdzie*, Kraków 2013⁷.

Witko A., *Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże*, Kraków 2007⁶.

Witko A., *The Divine Mercy and Sister Faustina*, London 2000.